

Domino fidem, non tribuit tibi infidelitatem. Aut si petit ovum, nunquid porrigit illi scorpionem? ac si dicat: Si habes in Deum spem veram, sive cogitationem sanctam in corde tuo cogitaveris, non contrarietatem, nec insidiarum calumniam à Domino pertimescas. Si ergo vos cum sitis mali, nolitis bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester de caelo dabit vobis spiritum bonum timentibus se? Ac si dicat: si homines carnales inter bonum & malum discernitis, & non vultis ut quisque vestrum de manu vestra malum pro bono recipiat: quanto magis Deus qui cuncta condidit homini, quem ad imaginem suam fecit, fideliter sibi petenti tribuet bona? Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur? Quid hoc loco ignem nisi Spiritum sanctum intelligimus: quem Dominus in terram misit, ut urat vitia & peccata, & accendat animas per charitatem atque illuminet?

PETRI PAULI VERGERII
Justinopolitani de divo Hieronymo oratio.

SANCTISSIMUM doctorem fidei nostrae Hieronymum cujus dies solennis adest, ita mihi dari cupio recte laudare, ut in eo laudando laudem ipse meam non quaeram: Sed sit ei quemadmodum sermo, ita & mens propria intentione dedicata: quamquam quid sperandum sit laudis loquendo, non video: ubi magnitudine rerum, eloquentiae vis omnis obruitur, & excellentiae meritorum omnis impar est sermo. Me vero minime omnium sperare id convenit, ac si quid talium mentem subeat, placere desipio: qui cum obire quotannis munus hoc laudum soleo, semper tamen postquam id cepi, ita deinceps per annos affectus sum, ut augeri mihi desiderium sentiam, minui facultatem. Evenit autem hoc fortasse: sive quod nondum satis sint mihi vires ingenii mei pensatae, qui subire tanti oneris causam non ve-rear: quod quantum sit, & intellexi tantisper dudum, & indes perspicio magis: Sive quod illius merita apud plurimos quidem diligenter parum animadverta, à me vero etiam summo studio considerata, quò magis elucescunt, eo magis affectum mentis alliciunt, & à consequendi spe ingenii acumen magis magisque deterrent: Sive quod prae desiderio meo, studioque religionis in illum, tanto mihi retardari facultas videtur ingenii, quanto praerurit studium voluntatis.

Quorum equidem rerum, ut subesse utramque primarum non nego, ita adeste postremam magnopere mihi cupio. Nam officio quidem ille meo, aut cuiusquam alterius in reddendis de se laudibus nihil indiget: ac non delectari opinor, nisi boni profectusque nostri gratia, cum per se ipse infinito proprio bono in beata illa aeternaque vita fruatur: devotione vero, cultu, religione, pietate, ac fide: cum in hunc, tum in reliquos caelites nos ipsi nostra causa indigemus. Atque in primis ego, qui meritis huius sancti gloriosi, multa magnaque saepe numero beneficia apud Deum immortalis consecutum, manifesta fide me deprehendi, & difficillimis temporibus fuisse de gravissimis periculis ejus ope atque intercessione liberatum.

Quod si antehac devotionis ullum studium à me debebatur, multo certe nunc amplius adhibendum est mihi, ut parentis nuperrime diem functi (qui erat devotissimus tibi sancte pater Hieronymus) vicem hic referam, cuius apud te preces, mea causa; plurimum valuisse, sum crebro expertus: Ut quemadmodum praecari huius instituti, familiarisque devotionis discipulus viventis fui, ita & ei quoque defuncto sim haeres: & quod mihi patrocinium in illo erat, nunc omne sit in meipso: Quamquam eum confido tuis meritis atque precibus, praeterea quod rectus homo erat, & timens Deum, excedentem ex hac luce in ea loca deductum, ubi à te, & per te multo facilius consequi quidem vis possit.

Quod igitur ad me attinet: quemadmodum devotio animi, & servanda, & augmentanda est: ita munus hoc annuum reddendarum laudum, nullatenus negligendum, in quo qualiscumque sit sermo, dum mens sit integra, ac penitus illi devota, non magnificandum arbitror, quod in eum magis esse gratus cupio quam disertus. Nec me fallit, eum qui laudare quempiam ex illutribus accedat, maxime vero quod ad rem divinam attineat, debere & ipsum quoque laude

dignum esse, labèque omni carere, ne dicentis vitam reprehendat oratio, verbisque speciosis mores fordidi fidem abrogent. Quod ut in me non fit, boni tamen pique ingenii solet esse argumentum, laudare studiosè virtutem, & rebus sacris cultum adhibere praecipuum. Quòd si ex me quispiam quaerat, quam huius sancti gloriosi primam potissimamque laudem existimem, hanc scilicet incunctanter respondebo, quòd meo quidem iudicio non possit dignè humano ore laudari: deinde quòd in unoquoque genere laudum earum, quae ad doctum rectumque hominem, ac plane religiosissimum Christianum pertinent, laudari eximie de singulis potest. Quòd si jam in eo laudando cæpero literarum peritiam commemorare, diversarum experientiam linguarum, orationis facultatem, rectorum fabularum sensus, multam historiarum memoriam, naturalium rerum cognitionem, moraliumque sermonum: tum verò scripturae sacrae, veraeque Theologiae perceptionem, non videbor forsitan aliquid magnum dicere, quòd hæc ipsa malis etiam hominibus possunt advenire: neque enim ista bonos faciunt, sed eruditos. Aut si praeterea continentiam, fortitudinem, prudentiam, constantiam, mansuetudinem, patientiam, benignitatemque in illius laudibus recognovero: nec sic quidem forsitan magnopere cum ornare iudicabor, quòd & his virtutibus plurimum gentilium praediti fuere: suntque hæc laudes ut debite quidem viri bono, ita plane non propriae homini Christiano.

Postremo si fidem constantem, spem certam, charitatem intensam, omnemque sanctimoniam, & caeremoniarum cultum religionisque studium demonstravero: nec sic quoque fortassis laus erit eximia, quòd hæc ipsa debet uniusquisque de se rectus fidelisque Christianus exhibere. At verò, si hæc omnia, & quaecumque his nominibus, aut omnino virtutis nomine continentur, in eo fuisse universa confester, eaque ipsa non mediocriter, aut vulgari quodam summo tenus modo, sed excellentissime atque incomparabiliter affuisse confester: nonne hoc divinum quiddam in homine videri necesse est? Ego sanè cum trita ista vulgo vocabula, eruditionem, eloquentiam, fortitudinem, prudentiam, fidem ac charitatem, & caetera huiusmodi, commemoro, talia quaedam dicere mihi video, qualia solent in communi hominum vita reperiri, & non eminentissimas illas virtutes, quas in excellentissimis viris, paucis illis quidem omni atate fuisse constat.

Quamobrem aegrè ferre soleo, & Latinae orationi indignari, quòd propriis atque exquisitis nominibus, exquisitissimas laudes efferre non licet: quae tantum penè à communibus virtutibus, quantum ferme virtus à vitio. Verum quòd orationi deest, oro suppleat audientis intellectus: & non quòd dicam, sed quòd dicere velim accipiat. Quòd & hinc quoque licebit intelligere: nam solent pauca horum aut singula quaedam, dum intenso gradu cupiam adsunt, magnum virum constituere, admirabilisque excellentiae eum videri, qui plura ex his se assequutus. Quid ergo is debet existimari, qui omnium virtutum cunctarumque bonarum artium cumulum non perfectorie, sed ad summum in se collegisset: cujus vita, totius sanctitatis exemplum in eloquentia, stupor, doctrina, miraculum. Itaque non tam sanctum nomen habuit, quòd quidem ipsum denotat Hieronymi vocabulum, quam ipsam in se habuit sanctitatem. Nam cum duabus rebus fundata est in initio sacra religio, praedicatione scilicet Apostolorum, & sanguine martyrum: cum quòd illi sermone docebant, hi per carceres & tormenta, ac denique mortem ipsam astruerent, in utrorumque locum suo gradu subierunt sancti doctores: qui quòd illi compendiose docuerant, latius explicarent: quodque martyres sanguine suo testati sunt, hoc isti sanctimonia vitae confirmarent, atque adversus omnem haeresim, omnemque vitiarum labem, pro fide iustitiaeque consisterent: iidem & militum vices gererent & ductorum.

Multa autem variaque Hieronymus, uti fortis miles, in hac vita bella sustinuit: cum mundo quippe bellum gessit & vicit, quando sacerdos jam factus, & summo sacerdotio dignus habitus, ab urbe cessit, pompisque saeculi & omni ambitioni mundanorum honorum renuncians, cum carne ac demonibus: cum in illa trans mare vasta solitudine, quae ut ipse ait, exusta solis ardoribus, horridum monachis habitaculum praestabat: carnem quidem jejuniis frangeret, spirituales autem hostes orationibus effugaret: cum improbis atque aemulis, in quos saepe per prologos, saepe per Epistolam

las scribendo invehit: cum haereticis, quos libris tractatibusque scribendis saepe numero de diversis convicit erroribus, disputandoque vi rationum superavit. Doctoris ergo nomen ut habet: ita & officium studiosissime vivens gessit: praesentes voce & exemplis erudiens: absentes scriptis. Utroque verò tam suae aetatis quam posteros, voluminibus diversè idiomatis, varia interpretatione linguarum vivorum doctorum eruditionem adjuvans: radiores historia delictans: acutiores instruens arcanis sacrae Scripturae sensibus explicandis.

Eloquentiam certè jam ejus laudare tentarem: quae tanquam rivus limpidissimus leviter desuens, & aspectu & sonno delectat: nisi ipse se multo melius quam à me fieri possit, elegantia sua legentibus commendaret: ad quam dignè praedicandam, ejus ipsius eloquentia opus esset. Nec me deterret: quòd damnatus fuerit ejus studii aliquando Hieronymus, cum extatica visione tractus ad iudicis aeterni tribunal, & quinam esset interrogatus: pro Christiani nomine, quòd inter metum trepidationemque profitebatur, Ciceroniani sibi nomen objici audivit: Neque enim res ipsa damnata est, sed fortassis ejus studium vehementius: sine qua profectò vix sacrae litterae, certè non tanta cum voluptate legerentur.

Hæc igitur ut caeterae quoque dotes quas strictim commemoravi: multos acerbissimisque illi aemulis comparaverem: quorum ut improbitas cederet, Roma migravit: & qui doctor late clarissimus habebatur, Gregorius Nazianzeno in disciplinam se tradidit. Postque studia, cum de frequentissima urbe cessisset: ad eremum se transtulit: & qui in urbe omnium urbanissima homines perpeffus erat bestiales, in desertissima eremo bestias est expertus humanas. Ibi que leo naturae sevitissimus imperium ejus pertulit, cum hic homo natura mitis in se sevit. Roma igitur Bethlehem permutavit: divitiae ex urbe non tam pulvis quam cadens: elegit ibi pauper vivere, ubi pauper Christus est natus: & inde salutem petere, unde ortus est author ipse salutis. Quid enim adversus malignitatem tutum uspiam esse poterit: quando tanta virtus persecutore non caruit? Quòd si quid nobis tale accidit: ex ejus casu consolari nos ipsos debemus. Interea verò maledicis beneficiendo vincere: & eorum in nos odium virtute patientiae mansuetudinisque superare: illo praestante qui vivit & regnat in saecula saeculorum.

Secunda seriei hujus Tomi finis.

ERASMUS ROTERODAMUS
divinarum studiosissimus literarum S. D.

HAUD me fallit optime lector, in prima hujus tomis serie quaedam à nobis esse relicta, quae & stulticiam & balbutiem respiciant ejusdem impostoris, cujus nanius in hunc extremum hujus voluminis locum, velut sententiam rejecimus: nullo alioqui digno loco, nisi quemadmodum antè sum testatus, humanus ac modestus esse duxissem, in hanc peccare partem: ut quaedam residere pateremur, quae merebantur abjici, quam ut quicquam loco moveremus, aliquo modo lectu dignum, ut videlicet æquos imitati iudices, qui propensiores esse solent ad absolvendum, quam ad damnandum: Sive quòd humanus est liberare periculo nocentem, quam infontem perdere. Sive quòd praeter meritum absolutus, rursus in jus vocari potest, ac penas dare legibus: Cum nos perinde commode succurri possit praeter æquum damnato. Quamquam & illic censuris additis opinionem nostram verius quam sententiam indicavimus.

Caeterum hæc in parte nihil omnino reperies, non dicam, quòd Hieronymi dignitati respondeat, sed aliqua ex parte dignum, in quo bonarum horarum ullam portionem collocent, qui vel pietatis studio, vel bonarum literarum amore ducuntur. Verum hoc datum est quorundam imperitorum invidæ pertinatia, qui quicquid semel insedit animo, nunquam patiuntur revelli, stupidiore quam ut ipsi rectè iudicare queant, & iidem praefractorios, quam ut alienæ sententiae velint accedere: quòd quidem hominum genus, omnium extremum ac prorsus inutile meritò iudicavit Hesiodus.

Ego sanè quoties ineptissimas hominis ineptias, & nu-

gacissimas nugae mecum expendo: parum liquet utrum potius debeam admirari, hujus ne scriptoris, quisquis fuit, impudentissimam insaniam, qui fato quodam natus ad perendos bonos auctores, omnes vires, totum otium, imò totius vite studium, in hoc unum contulisse videtur, ut insignium virorum eruditissimas lucubrationes, insulsiſſimis blateramentis contaminaret: an nostram magis oſcitantiam, vel ut verius dicam stuporem, qui jam saeculis aliquot Hieronymi nomine, viri doctrina, facundia, sanctimonia prorsus incomparabilis, legamus obscuro nebulonis nugas: in quibus nec ulla sententiarum gravitas, neque verborum cultus, nec lepos, nec arguta, nec eruditio, nec ullum denique sanæ mentis vestigium: sed temerè utcumque in buccam venerunt effusa verborum volumina, rerum nullus delectus, solacium, ac fordissimis verbis & nuper in culina natis undique referta omnia: Exclamationes insanæ subitæque quas sic adhibet, ut prorsus intelligas histriionem personatum agere, non gravem & sanctum virum ex animo loqui. Ita scilicet nobis hic rethor Hieronymi refert epiphonemata. Quid multis? Sic notis omnibus discrepat ab Hieronymo, ut non sit facilius suam ab homine dignoscere, nisi si quis sit omni fove stolidior. Et tamen hæc, ô rem pudendam, Hieronymi titulum occupant.

Verum ea res hinc evenit, quòd bona pars hominum iudicio careat. Quid enim de tam excellentis viri monumentis iudicent ii, qui linguarum omnium imperiti, ignari antiquitatis, in nullo scripti genere exercitati, in nullis honorum auctorum libris versati, praeter sophisticas inepcias nihil unquam didicerunt? Nonnulli rursus dum impendio candidi videri student, dum inhumanum iudicant quicquam omnino reprehendere, dum quicquid semel chartis illitum fuerit, id nefas esse ducunt ullo pacto convellere, rabularum inepcias, pro doctissimorum hominum egregiis monumentis amplectuntur: & alba, quòd aiunt, amussi legunt omnia. Quare fiat necesse est, ut dum intempetiva modestia, flagris etiam aut pistrino dignum nebulonem, ledere verentur, in summos viros existant contumeliosos, nimirum quos illis æquant, ut hæc optimo jure possit illo versu Homericæ stomachari, ἐδ' ἵν' ἄνευ νόθῳ κἀκεῖς ἄλλο ἐξ ἀναοῖς.

Sunt alii qui sedulo quidem illi, sed parum prudenter Hieronymi gloria faventes, ipsi sibi scientes dataque opera occludunt oculos, ut quòd cernunt non videant, quòd audiunt non audiant, quòd manibus tangunt non sentiant: neque quicquam putant interesse, cujus ore, quare ratione laudetur aliquis, modo laudetur, cum Alexander ille Macedonia rex non à quovis artifice vel fingi voluerit vel pingi. Tum à quibusdam laudari, vituperari est, ut verè scripsit Seneca. Nec usque adeo gloria inops est sanctissimus Hieronymus, ut indocti blateronis mendaciis debeat commendari.

Sunt rursus quibus non omnino deest iudicium, sed vix est credibile quantum valeat imaginatio persuasioque si prior animum occuparit: idque non solum in vulgo, verum etiam in eruditissimis magnique iudicii viris. Sic quotidie falluntur oculi, sic populi totius aures olim Parmenonis suem requirebant, quae quidem res & in proverbium deinde cessit. Non pigebit fabulas aliquot hoc referre loco, quò magis quòd dico fiat perspicuum. Fuit olim juveni mihi cum Petro Santeramo Siculo, homine non minus festivo quam erudito, familiaritas, in aedibus inlyti viri Henrici vulgari cognomento de Bergis, Episcopi Cameracensis. Is, uti referebat, cum Parisius ageret, ludens huiusmodi scripserat Epigramma, veluti ἄνευ νόθῳ referens: Tempora fatalis quoniam sic limitis itis, Tristia concentu funera solior olor. Affinerat titulum: Cygnus moriens pro specu. Sub id adhibuit scribendi pulchre peritum artificem, qui distichon hoc quammaximè posset ad imitationem antiquitatis pingere, literis aliquot data opera relictis mutilis, ceu jam oblitteratis vetustate. Carmen adornatum exhibuit Fausto Andreliano, qui multos jam annos illic poeticeo profectetur. Addidit eam schedulam inter vetustissimas antiquitatis reliquias sibi repertam fuisse, videlicet quòd sciret hominem aspernaturam, si dixisset nudius tertius apud se nata. Legit iterum atque iterum Faustus, & difficile dictu, quam stupuerit quamque exosculetus sit, quam penè adoraverit doctam illam & inimitabilem antiquitatem. Nec finis nec modus admirandi antiquitatem, donec ipse Santeramus sui proditor, rem omnem in risum verteret.